

HENK SCHIFFMACHERS GROTE

TOURNEE
EXPEDITIE

*Voor Texas Comanche Schiffmacher, ten tijde van de tocht
volgroeïend in mijn favoriete moederschoot.*

*En in dierbare herinnering aan mijn vriend, mentor en
tweede vader, H.I. Frank. Eindelijk is het klaar Harry, ik
hoop dat je het mooi vindt.*

*Met speciale dank aan Gerard Wessel, Ziggy Klazes,
Duitse Henk voor zijn gulle lening en zijn geduld, en
Dam-Air, het beste reisbureau van Nederland, specialist
voor mensen die niet naar Benidorm willen.*

HENK SCHIFFMACHERS GROTE

ROBBERIJ
EXPEDITIE

JUST
PUBLISHERS

Auteur Henk Schiffmacher
Copyright © 2022 Henk Schiffmacher | Just Publishers BV
Uitgever Hans van Maar

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, digitale bestanden of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Just Publishers BV.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm, digital files or any other means, without written permission from Just Publishers BV.

Foto's omslag en binnenwerk Gerard Wessel (www.gerardwessel.nl)
Omslagontwerp Ben Gross
Redactie Jos Jägers
Opmaak Studio Spade, Voorthuizen
Productie Hanzeboek

ISBN 97890 8975 694 7
NUR 402

WWW.JUSTPUBLISHERS.NL

INHOUD

Ten geleide	8
Voorwoord	13
De grote Borneo-expeditie	18
Epiloog	152
Reisjournaal van Anthony Kiedis	157
Nieuwenhuis en de tattoo-revival	176
Nieuwenhuis' Twaalfde hoofdstuk: Tatouage	181
Aantekeningen uit Schiffmachers bibliotheek	194
Bibliografie	210

A black and white photograph of a man standing on a beach. He has long hair, a beard, and is wearing a bandana on his head. He is shirtless and has extensive tattoos on his arms and chest. He is wearing dark shorts and has a tattoo on his right calf. He is standing with his hands on his hips. The background shows the ocean and a cloudy sky. The text 'TEN GELEIDE' is overlaid in the center of the image.

TEN GELEIDE

Of ik even iets wil schrijven om toe te voegen aan de heruitgave van mijn boek, was de vraag. Voor de duidelijkheid: het gaat hier om een boekje dat ik zo'n dikke dertig jaar geleden geschreven heb. Mijn tweede schrijfsel in mijn inmiddels 22 boeken rijke oeuvre. Een verhaal over een barre tocht dwars door het tropisch regenwoud, de jungle, of zoals mijn vader het noemde, de rimboe. Het eiland Borneo. Uiteraard dien ik daaraan toe te voegen: wat daar nog van over is, na de door de mens veroorzaakte milieurampen. Met grote ijver werken we wereldwijd aan onze eigen ondergang. En waarom? Om zonder enig mededogen onze portemonnee te vullen. Dat moet ik toch even kwijt.

Deze hernieuwde uitgave is volgens de uitgever heel anders. Alleen al door de hier toegevoegde tekst natuurlijk, maar toch vooral door al het nooit eerder vertoonde fotomateriaal van fotograaf en medereisgezel Gerard Wessel. Derhalve een must voor de verzamelaar, en met name ook voor Red Hot Chilli Pepper-fans, daar Anthony Kiedis, de leadsinger van de band, er ook een grote rol in speelt. Reden genoeg dus om dit unieke exemplaar aan te schaffen, ook al omdat we net de 30ste verjaardag achter ons hebben van het album *Blood Sugar Sex Magik*. Het album dat de doorbraak van de band betekende, met de hoes waar ondergetekende aan meewerkte, en wat er indirect voor zorgde dat we ons in dit avontuur konden storten.

Filmer annex fotograaf Gus Van Sant was destijds

verantwoordelijk voor de 'en profil'-portretten met open mond op de hoes en ik ontwierp de tongen. Illustraties gebaseerd op de kunst van de Apo Kayan, de bewoners van dit gebied in Centraal-Borneo.

Kort na de lancering van dit album verliet gitarist John Frusciante de band, op zoek naar zijn identiteit. Een inktzwart avontuur. Een expeditie door de krochten van de geest waar het hekje van de begraafplaats vele malen luid piepte en kraakte. Schijndood, bijna echt dood. Een vermogen kwijt aan heroïne en andere middelen. Zijn zoektocht hielp mij en Anthony echter om onze eigen verzoeking aan te gaan. Door Frusciantes vertrek viel er namelijk een gat in de programmering van de band, waardoor er voor de overige bandleden ruimte vrijkwam om zich kortstondig met andere zaken bezig te houden.

De wereldwijde interesse voor de tribal tattoo, *new tribalism*, was inmiddels geboren. Het succes van het album maakte die interesse alleen maar groter.

Met grote regelmaat had ik Kiedis al getrakteerd op verhalen over de inspiratiebron van de door mij gebruikte motieven voor hun album: de inwoners van Borneo, hun kijk op de wereld, hun omgang met de natuur, hoe ze bedreigd worden door de houtkap. Hun mythes en sages, hun manier van wonen tezamen in enorme longhouses. Het culturele en sociale leven. Hoe dat leven zich afspeelt op de brede terrassen van die longhouses. Eten, drinken, zingen, dansen... Een ideaal bestaan.

Onze kleine zanger raakte steeds meer geïnteresseerd.

'*I will come to you to Boreno,*' was het bericht dat ik van de receptioniste ontving in het hotel in Hollywood waar ik destijds verbleef, maar waarvan ik mij na al die jaren de naam niet meer herinner, alleen dat het recht tegenover de Capitol Records Tower stond.

Zo gezegd, zo gedaan. Na wat organisatorisch geheister begonnen we aan onze tocht dwars door de jungle van Borneo, in de voetsporen van de Nederlandse militaire arts dr. A.W. Nieuwenhuis, die de tocht honderd jaar eerder ook had gemaakt en haarfijn had beschreven. Een tocht die onze vriend Anthony later zou omschrijven als 'een reis door de hel'. 'Het meest verschrikkelijke dat hij ooit had meegemaakt.' 'Een Vietnam-ervaring...' Uitspraken die hij deed in zijn autobiografie *Scar Tissue*, muziekblad *Rolling Stone* en de *L.A. Times*.

Inmiddels is er in mijn leven veel veranderd. 25 jaar getrouwd met de liefde van mijn leven Louise, en mijn dochters Morrison en Texas zijn nu volwassen zelfstandige jonge vrouwen. En zo'n reis, daar kan ik alleen nog maar van dromen. De geest wil nog wel, graag zelfs, maar de machine begint wat te haperen.

Disclaimer

Dit nu meer dan dertig jaar geleden gepubliceerde boek, waarvan u nu de zogezegde heruitgave in handen heeft, is geschreven in een andere tijdsgeest en bevat woorden, taalgebruik en opmerkingen die men heden ten dage niet meer mag gebruiken, al dan niet om hun welgevalligheid. Het woord 'blank' of 'blanke', bijvoorbeeld, dat zoiets als 'rein' betekent en dus impliceert dat niet-blank onrein zou zijn. Ik heb overwogen om dergelijke bewoordingen aan te passen, maar vond het uiteindelijk toch enigszins laf om me te ontdoen van deze vervuiling van het eigen blazoen.

Ik ben mij bewust dat de volgende vergelijking volledig spaak loopt maar toch... Begin er maar eens aan. Poets de vlekken weg uit de geschreven geschiedenis. Herschrijf de *Bijbel*, de *Koran*, de *Bhavagad Gita*, de *Tora* en *Ik, Jan Cremer*. Onbegonnen werk. Dus lees met interesse de tekortkomingen van de 20ste-eeuwse mens. Bij deze dan ook alvast een welgemeend excuus voor mogelijke erger-nis.

Hierbij wens ik u veel leesplezier.

Getekend,

H.J.E. Schiffmacher

A black and white photograph of a man standing on a beach. He is shirtless, wearing a bandana on his head and dark shorts. He has extensive tattoos on his arms and chest, and a large tattoo on his right leg. He is standing with his hands on his hips, looking directly at the camera. The background shows the ocean and a sandy beach. The word "VOORWOORD" is overlaid in large, bold, black capital letters across the center of the image.

VOORWOORD

'Is enigh ghebrec in desen boecke, dat is mi leet, ende so wijc dat ghebrec verbeteren wille, dat is mi lief'

Thomas van Utrecht

Zo begint het verslag van een Borneo-avontuur, in ongetwijfeld grote ijver en bescheidenheid bijeen gepend door de heer J. Jongejans en uitgegeven in het jaar MCMXXII, oftewel 1922, door de firma Meulenhoff onder de titel en subtitel *Ons mooi Indië uit Dajakland, kijkjes in het leven van den koppensneller en zijne omgeving*. Met tachtig afbeeldingen en een kaartje. Het karige maar kranige werk is opgedragen aan zijn dappere vrouw, over wie mij helaas niets bekend is, maar ik heb het volste vertrouwen in het woord van de heer Jongejans en geloof hem derhalve wanneer hij zijn vrouw als zijnde dapper omschrijft. Zij moet een echte ijzervreter geweest zijn, een voorbeeld voor haar man, die een van de vele beroemde en minder beroemde avonturiers was die in de loop der tijd uit naam van de wetenschap, het leger of met welke andere motivatie dan ook het binnenland van Borneo doorkruisten. Rivier op, dwars over een vierhonderd miljoen jaar oud gebergte dat de basis van deze klodder land vormt, en rivier af. Geen vredige stroompjes, maar machtige briesende stromen, met de dertienhonderd kilometer lange Kapuas als hoogtepunt, eindigend in een verstikkende, van muggen vergeven delta.

Uiteindelijk mondt de Kapuas uit in een van de vijf zeeën die het eiland begrenzen. Destijds bestond het hele eiland, gelegen pal onder de evenaar en met een gemid-

delde temperatuur van dertig graden en een vochtigheidsgraad van vijfentachtig procent, uit één grote groene hel. Vooral tijdens de mansoon, de tropische regentijd, viel en valt er ook nu in korte tijd zo veel regen dat zich in de binnenlanden een muur van woest en alles met zich meeslepend water vormt. In korte tijd ontstaan hoogteverschillen van enkele meters.

Duizenden plant- en boomsoorten, zoogdieren als neushoorns, luipaarden, orang-oetans, neusaapjes, dolfinen en everzwijnen, maar ook pythons, cobra's, hagedissen en andere amfibieën kruipen, sluipen en krioelen door het woud. Het opsommen van alleen al de insecten zou een boekwerk opleveren. Wonderschone, nerveus met hun vleugels klapperende felgekleurde vlinders, grote en kleine irritante parasieten zoals de bloedzuigers, waar je in eerste instantie vol walging van schrikt, maar die je later gewoon van de huid klopt.

Verder werd deze nachtmerrie maar tegelijk wonder-schone droom bevolkt door een uiterst wreed en vreemd volk van koppensnellers dat zich bezighoudt met het vervaardigen van wat in de etnografische wereld tot de grootste en meest gewaardeerde schatten behoort, een volk dat om die reden tot een van de meest bezochte en beschrevene onder etnografen behoort. Avonturiers als Mjöberg in de jaren twintig en Tillema in de jaren dertig, maar ook Bock, Jongejans en de zwaar getatoe-eerde William Henry Furness hebben van dit magische land verslag gedaan. De aanschaf van het boek van Anton Willem Nieuwenhuis, *Quer durch Borneo*, en later

de Nederlandse versie, *In Centraal Borneo*, heeft er niet alleen voor gezorgd dat mijn verzameling enorm verrijkt werd, maar heeft ook mijn toch al latent aanwezige zucht naar avontuur enorm gestimuleerd. Uiteindelijk kon mijn drang om zelf eens op expeditie te gaan welhaast obsessief genoemd worden. Waarom geen gebruik maken van de gedetailleerde reisbeschrijving die ik in de boeken aantrof en het zelf gaan beleven?

Ik besprak deze passie met mijn vriend Anthony Kiedis, zanger van de Red Hot Chili Peppers, en dit leidde uiteindelijk tot het prikken van een datum. In ieder geval nadat Anthony zijn *Asia Tour* afgerond zou hebben. 'Let's do it,' zei hij, *and so we did*. Op zoek naar de roots van de tatoeage, de Borneo tattoo, die ongekende populariteit geniet onder de tattooïefhebbers in het Westen.

Opgepikt door de modewereld wordt de Borneo tattoo overall ter wereld gedrukt en geweven en is hij terug te vinden op allerhande kledingstukken, agenda's, skateboards... Hij wordt verwerkt in logo's en is door mijzelf gebruikt als illustratie voor de albumcover van *Blood Sugar Sex Magik* van RHCP en voor diverse T-shirtprints voor dezelfde groep.

Voor velen heeft de Borneo tattoo als een bron van inspiratie gewerkt en het gevolg hiervan is dat er op dit moment talloze interpretaties in allerlei vormen op de markt circuleren die met het oorspronkelijke ontwerp vaak weinig te maken hebben. Deze zijn bekend onder de naam New Tribalism en New Borneo. De populariteit van het ontwerp zorgde ervoor dat er in de grote steden meer

als koppensnellers getooide of liever gezegd, gedecoreerde tattoo-fans rondlopen dan er in Borneo ooit koppen zijn gesneld. Ik kom hier nog op terug.

Dit boek is opgedragen aan mijn dochter Texas Comanche, die ten tijde van deze expeditie als bijna volgroeide vrucht veilig in de baarmoeder van mijn vrouw verbleef. Ook is het geschreven in dierbare herinnering aan mijn mentor en vriend H.I. Frank, bibliofiel en sarcast van de hoogste orde, naar wie ik tevens mijn papierverzameling c.q. tattoo-bibliotheek heb vernoemd.

Dit boek bevat een verslag van mijn bevindingen en omzwervingen op Borneo, onderbroken door en aangevuld met de bevindingen en verduidelijkende citaten van legerarts Nieuwenhuis en diverse van zijn tijdgenoten over vooral de lichaamscultuur op het eiland, en een herpublicatie van een van de hoofdstukken uit het boek van Nieuwenhuis gewijd aan de tattoo. Ook heb ik in dit boek gebruik gemaakt van foto's uit zijn boek aangevuld met beeldmateriaal, tijdens ons avontuur vervaardigd door fotograaf Gerard Wessel.

Dit boek is met veel plezier en in alle oprechtheid geschreven om u deelgenoot te maken van het avontuur van een waaghals zoals die in ieder mens schuilt.

Have fun.